

Boekbesprekingen

TAAL EN TEKST IN DE PRAKTIJK.

In mijn recensie van de nieuwe druk van Zeggenschap heb ik het feit betreurd dat hierin nergens wordt verwezen naar het verdienstelijke werk van inspecteur Hugo de Jonghe, die behalve een innoverende schoolboekenreeks voor het grammatica-onderwijs (Zinzoeken) ook een heus didactiekboek heeft geschreven, nl. Taal en tekst. Moedertaal didactisch ontwerpen en handelen in praktische modellen. (Ingeleid door prof. dr. R. Dirven en uitgegeven door Acco, Leuven 1974.)

Hoewel het boek al van 1974 dateert, lijkt het me nog steeds de moeite waard om op de actualiteit en bruikbaarheid ervan even in dit blad de aandacht te vestigen, mede omdat het m.i. nog altijd niet de belangstelling heeft gekregen die het verdient.

H. de Jonghe's boek is vooral geïnspireerd door de recente ontwikkelingen van de didaxologie, die in de jaren '60 duidelijk in een stroomversnelling was terechtgekomen. De onderwijsresearch ten aanzien van het formuleren van doelstellingen, het ontwikkelen van nieuwe werkvormen en evaluatiemethoden was in het begin van de jaren '70 zodanig uitgebreid en geïntensiveerd, dat er behoefte was ontstaan (en eigenlijk nog steeds bestaat) aan toepassing van de nieuwe ideeën en methoden op met name de didactiek van het moedertaalonderwijs. Bovendien had er zich in die tijd binnen ons vakgebied ook een kleine revolutie voltrokken: ik noem hier met name de opkomst van de transformationele grammatica, waarvan de didactische vertaling en toepassing op het spraak-kunstonderwijs op school al meteen voor de hand lag. Taal en tekst is kennelijk bedoeld als een soort synthese van de toepassingsmogelijkheden van deze twee vernieuwingen op de vakdidactiek van het Nederlands, evenwel, zoals de ondertitel aangeeft, in de vorm van praktische lesmodellen voor de lagere cyclus. Via de presentatie van een tiental lesunits wordt een beeld geboden van de nieuwe didactische denk- en werkwijzen. En hierin ligt waarschijnlijk de belangrijkste verdienste van het boek: het bevat een aantal onderwijsmodellen die exemplarisch en representatief genoemd kunnen worden voor een verantwoorde moedertaal-didactische praktijk in de eerste drie jaren van het voortgezet onderwijs.

Aan een dergelijke opzet zijn evenwel ook een aantal nadelen verbonden: de structuur van het boek kan nogal versnipperd lijken; niet alle onderdelen van de didactiek van het Nederlands worden even grondig behandeld; binnen de bespreking van elk onderdeel zoekt men soms vergeefs naar een systematische behandeling van alle aspecten ervan. Daarin schuilt wellicht ook het belangrijkste verschil tussen Taal en tekst en Griffioen's vakdidactiek.

Ik moet hier meteen aan toevoegen dat, ondanks de beperkte en bescheiden opzet van Hugo de Jonghe, zijn boek een heel homogene, solide en overtuigende indruk maakt. Dat is mede het gevolg van de didactische betoogtrant van de auteur, die de lezer voortdurend aanspreekt en uitnodigt om met hem mede te denken. Met grote zorgvuldigheid en omzichtigheid exploreert hij de belangrijkste facetten van de moedertaal-didactiek in de lagere cyclus, steeds konsekvent redenerend vanuit een zinvol onderwijsmodel, waarvan elke stap wordt geëxpliciteerd en onderzocht in theorie en praktijk. Zo'n werkwijze en betoogtrant bevorderen ongetwijfeld in niet geringe mate de didactische bruikbaarheid van het boek bij de lerarenopleiding. (Het boek is overigens gegroeid uit de Jonghe's eigen onderwijspraktijk aan de middelbare normaalschool Maria-Boodschap te Brussel.) Voor de gewone lezer echter kan deze beredeneerde geleidelijkheid soms een beetje te schools en te omslachtig over-

komen. Ik denk hier vooral aan de vele herhalingen en aan wendingen zoals: ' We veroorloven ons even een vergelijking... ' (p. 38), ' zodat de lezer in staat werd gesteld zich een beeld te vormen van de wijze waarop beschrijver van deze bladzijden zich een voorstelling maakt van verantwoord didactisch handelen ' (p. 77) of: ' Lezers die ons tot hiertoe met aandacht hebben gevolgd, zullen ongetwijfeld al heel wat hebben aangestreept dat didactisch bruikbaar is ' (p. 174). (Ten onrecht zouden zulke opmerkingen een pedante indruk kunnen nalaten.) De opzet van het boek maakt het ook niet goed mogelijk op eender welke bladzijde te gaan lezen of het als naslagwerk te gebruiken. Men moet zich als lezer eerst grondig in de tekst inwerken, wil men daarna z'n voordeel kunnen doen met de aanwezigheid van een uitvoerig zaakregister. Het boek bevat echter geen serieuze bibliografie; wel vindt men een aantal referenties in de noten en geeft de auteur na elk hoofdstuk enkele gemakkelijk toegankelijke bibliografische verwijzingen, kennelijk bedoeld voor zijn studenten.

Welke ideeën worden nu zoal in het boek ontwikkeld? Naar het mij voorkomt is de gedachtengang op de volgende grondslagen gebaseerd: de overtuiging van de noodzaak van geoperationaliseerde doelstellingen voor elk onderwijskundig denken, de opvatting van moedertaalonderwijs als taalvaardigheidsonderwijs, gericht op het bevorderen van zowel de productieve als de receptieve (of interpretatieve) taalvaardigheid, en de noodzaak om alle onderdelen hiervan (schrijven, spreken, luisteren en lezen) te integreren in concrete lessituaties. Deze basisideeën worden doorheen het boek op een overtuigende wijze uitgewerkt. Verder wordt er heel terecht ook aandacht besteed aan het belang van de tekst als eenheid van taalgebruik, de noodzaak van inductieve onderwijsmethoden en de belangrijke functie van klassegelassen om de motivatie van de leerlingen te bevorderen. Voor discussie vatbaar acht ik tenslotte (maar dat zou me nu te ver voeren...): het door de auteur gehanteerde criterium om literaire teksten van niet-literaire te onderscheiden (p. 151 e.v.) en zijn pleidooi voor het grammatica-onderwijs op school (p. 217 e.v.). Taal en tekst is immers niet alleen een boeiende, op de praktijk gerichte synthese van het nieuwe onderwijskundige denken en handelen ten aanzien van het vak Nederlands. Het boek zet ook op vrijwel elke bladzijde aan tot verdere studie, overleg en discussie, en dat vind ik een niet te veronachtzamen supplementaire verdienste.

Jan Uyttendaele

Hugo de Jonghe: Taal en tekst. Moedertaal-didactisch ontwerpen en handelen in praktische modellen. Acco, Leuven 1974, XIII + 269 pp.
Prijs: 345 fr.